

Kisgyermekes szülők munkaerőpiaci visszatérésének európai körképe

Recenzió a *Promoting labour market participation of parents with young children across the EU* című kötetéről (2024)

¹Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS), nemzetközi főmunkatárs;
Levelező szerző: Eplényi Kata, eplenyi.kata@koppmariaintezet.hu

²Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS), nemzetközi főmunkatárs

DOI-hivatkozás: <https://doi.org/10.63582/KAPOCS.2025.1-2.12>

Minden európai család és kisgyermekes szülő testközelből tapasztalja meg gyermeke születését követően, hogy milyen kihívásokkal jár a munka világába való visszatérés, és azt, hogy milyen lehetőségeket kínál számára az adott ország munkaerőpiaca és jogi környezete. A történelmileg kialakult, „a férfi a kenyérkereső, a feleség a gondozó” modell, bár a 21. században még mindig meghatározó, az iparosodott országokban egyre inkább megkérdőjeleződik.¹ A téma, amit e kötet körüljár, kiemelt jelentőségű a modern társadalmakban, így az EU-tagállamokban, hiszen a demográfiai kihívások (csökkenő születésszám, elöregedő társadalmak stb.) és a gazdasági versenyképesség fenntartása egyaránt szükségessé teszi a családban mindkét szülő aktív részvételét a munkaerőpiacon. A munka és a magánélet közötti egyensúly megteremtése az EU tagállamai számára fontos célkitűzés – a szülők és a gondozók munkája és magánélete közötti egyensúlyról szóló 2019/1158/EU irányelvnek is köszönhetően –, amelyet a foglalkoztatási és demográfiai szükségszerűségek egyaránt vezérelnek. Éppen ezért volt időszerű ennek a kötetnek a megjelenése, amelynek megszületéséhez demográfusok, szociológusok, jogászok és munkaerőpiaci szakértők járultak hozzá. A szerzők között van többek között Marc Grau-Grau, a barcelonai Universitat Internacional de Catalunya oktatója,

illetve Michał A. Michalski, a lengyel Család- és Társadalomkutató Intézet Alapítvány elnöke is.

A *Promoting Labour Market Participation of Parents with Young Children Across the EU*² című kiadvány a Kopp Mária Intézet a Népesedésért és a Családokért (KINCS) gondozásában 2024 novemberében jelent meg. A közel 300 oldal terjedelmű angol nyelvű kötet mellett, hogy nagy hangsúlyt helyezve a jogi kontextusra átfogó képet nyújt arról, hogy a vizsgált 17 EU-tagállamban hogyan ösztönzik a kisgyermekes szülők munkaerőpiaci részvételét, azt is bemutatja, hogyan segítik elő az anyák szülési szabadságot követő visszatérését a munkába. A munka és a magánélet összehangolása, a családbarát munkahelyek kialakítása és a gyermekgondozási rendszerek fejlesztése mind kulcsfontosságú tényezők ebben a folyamatban. A kötet országspecifikus elemzései révén értékes jó gyakorlatokat és szakpolitikai ajánlásokat kínál az érintett területek fejlesztéséhez. A téma fontosságát jól mutatja, hogy nemzetközi szinten is kutatott a kisgyermekes szülők munkaerőpiacra való visszatérése. 2020-ban például az Európai Parlament megbízásából készült egy hasonló kötet *After Parental Leave: Incentives for Parents with Young Children to Return to the Labour Market*³ címmel. A jelen recenzióban bemutatott mű újszerűsége azonban abban rejlik, hogy egyrészt egy 2020-asnál frissebb

¹ Gellérné Lukács, É. – Mészáros, Á. J. – Fűrész, T. (Eds.) (2024): *Promoting labour market participation of parents with young children across the EU*. Budapest: KINCS.

² A kötet elérhető az alábbi linken: www.koppmariaintezet.hu/docs/books/Promoting_Employment_of_Parents_Accross_the_EU_KINCS_13112024.pdf

³ https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2020/658190/IPOL_STU%282020%29658190_EN.pdf

képet kapunk, másrészt a téma tárgyilagos, pontos és részletes bemutatásán túl a szerzők nagy hangsúlyt fektetnek az intézkedések hatékonyságának és az esetleges további fejlesztésre szoruló területeknek a bemutatására is.

A kötet elsősorban szekunder kutatásra épül, vagyis meglévő nemzeti és nemzetközi adatok, szakpolitikai dokumentumok, jogszabályok, valamint statisztikai adatbázisok (pl. Eurostat, OECD) felhasználásával készült. Ez nagy erénye a kiadványnak, mivel így könnyen összehasonlítható és értelmezhető eredményeket láthatunk. A kiadvány nyelvezete közérthető, a szerzők törekednek arra, hogy a szakmai terminológiát világosan magyarázzák el, így a kötet nemcsak szakemberek, hanem a téma iránt érdeklődő laikus olvasók számára is könnyen érthető. A kötet egyik erőssége, hogy az egyes fejezetek szerkezete következetes, átlátható, jól strukturált. A tanulmányok felépítése egységes: jogi és szociálpolitikai háttér, gyakorlati intézkedések bemutatása, végezetül ajánlások és kihívások bemutatása szerepel valamennyi tagállam esetében. Értékelendő, hogy az országfejezetek nemcsak a jelenlegi helyzetet mutatják be, hanem számos esetben történeti kontextusba is helyezik a vizsgált intézkedéseket, így az olvasó megértheti az egyes országra jellemző fejlődési irányokat és trendeket. A gyakorlati példák és esettanulmányok révén a kötet nemcsak elméleti megközelítésű, hanem alkalmazható tudást is nyújt. Pozitívum, hogy a szerzők kritikai szemlélettel vizsgálják saját országuk családokat támogató intézkedéseit és jogi kereteit, így reális képet adnak arról, mely területek működnek jól, és melyek igényelnek további fejlesztést.

A kötet első, bevezető fejezete — amely Gellérné Lukács Éva és Mészáros Árpád József munkája — rámutat arra, hogy a munka és a magánélet összehangolása az EU-tagállamok egyik legfontosabb kihívása, amelyet gazdasági és demográfiai szempontok is indokolnak. Ez a rész ezen egyensúly általános szempontjait vizsgálja, bemutatva az alapvető témákat, statisztikai meglátásokat és jellemző tendenciákat, különös tekintettel a munkaerőpiaci dinamikára és a fiatal szülők foglalkoztatására. Ezt követően a fejezet áttekintést nyújt az európai uniós politikai keretekről és a kapcsolódó finanszírozási lehetőségekről, amelyek további forrásokat kínálhatnak a tagállamoknak a munka és

a magánélet összeegyeztetését célzó intézkedések támogatására. Végezetül a könyvben szereplő országtanulmányokból kiválasztott leginkább bevált vagy különleges gyakorlatokat mutatja be, tematikusan felépítve, kiemelve a különböző területeken alkalmazott hatékony megközelítéseket. A fejezet arra törekszik, hogy felkeltse az érdeklődést, és ösztönözze a következő fejezetek mélyreható áttekintését.

A kötet további 17 fejezete — az egyes országokból származó szakemberek írásainak köszönhetően — országonként elemzi a jogi, szociálpolitikai és munkaerőpiaci intézkedéseket, különös tekintettel a szülők munkába való visszatérését támogató programokra, a gyermekgondozási rendszerekre, valamint a családbarát munkahelyi gyakorlatokra. Az országtanulmányok nem minden esetben fedik hasonló arányban a három fő területet. Összességében elmondható, hogy bár a kötet egységes struktúrát követ, az országfejezetek szakmai súlypontjai eltérőek: ezek az eltérések tükrözik az adott országok eltérő társadalmpolitikai prioritásait és gazdasági sajátosságait. Ez a változatosság nem csökkenti a kötet értékét, hanem épp ellenkezőleg: gazdagítja, árnyaltabbá teszi az európai kitekintést. Az egyes országfejezetek bemutatják a nemzeti sajátosságokat, a jóléti modellek típusait (pl. északi, déli, közép- és kelet-európai modellek), kiemelik a legjobb gyakorlatokat, és a legtöbb esetben ismertetik a fennálló kihívásokat. A tanulmányok többsége külön figyelmet fordít a nők foglalkoztatási arányára, a részmunkaidős munkavégzés elterjedtségére, valamint a munka és a magánélet összeegyeztetését célzó intézkedésekre. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a könyv a kis- és koragyermekkorai gondozás kérdését is bemutatja.

A kötet országfejezeteit a szerkesztők három országcsoportba rendezték, kiemelve az adott országcsoportok legfőbb jellemzőit, majd az egy kivételt is bemutatják. Ahogyan nevükből is látszik, az egyes csoportok esetében alapvetően földrajzi kategóriákról van szó, az országok között megfigyelhető hasonlóságok azonban túlmutatnak ezen.

Közép- és kelet-európai modell (Bulgária, Csehország, Lengyelország, Magyarország, Szlovákia, Szlovénia, Románia, Lettország, Litvánia): Ezekben az államokban általában hosszú ideig tartó szülői szabadság áll a szülők rendelkezésére — akár a gyermek hároméves koráig

–, amelyet gyakran társadalombiztosítási alapú támogatás egészít ki. Ezen nemzetekben kiemelt jelentőséget kap a kisgyermekes szülők munkaerőpiaci reintegrációja, gyakran pénzügyi ösztönzőkkel (pl. munkába állási bónusz Romániában, gyed Extra Magyarországon). A részmunkaidőhöz való hozzáférés egyre inkább jogilag garantált, gyakran kötelező érvényű a munkáltatók számára, különösen kisgyermekes szülők esetében. Ugyanakkor a munkavállalók jogi védelme és a rugalmas munkavégzés gyakorlati elérhetősége esetenként korlátozott. A kisgyermekkorú nevelés és gondozás (ECEC) rendszere folyamatosan bővül ezekben az országokban, sok helyen állami vagy önkormányzati finanszírozású, de még nem mindenhol általánosan hozzáférhető. Követendő példa, hogy a magyar kormány kiterjesztette az ingyenes vagy támogatott gyermekétkeztetés lehetőségét, és 2015 szeptemberétől az óvodákban és bölcsődékben az ingyenes étkeztetés a gyermekek csaknem 75%-ára kiterjed. Magyarországhoz hasonlóan Szlovénia is előremutató a gyermekgondozási lehetőségek bővítésében. A munka és a magánélet egyensúlyát érintő kihívások továbbra is fennállnak a közép- és kelet-európai országokban, különösen a tradicionális nemi szerepek fennmaradása miatt. Több tanulmányban is leírják a szerzők, hogy a jogszabályok ugyan léteznek, de a gyakorlati megvalósulás hagy kivetni valót maga után.

Déli modell (Ciprus, Görögország, Olaszország, Portugália, Spanyolország): Ezekben az államokban a szülői szabadság hossza és anyagi juttatásai korlátozottabbak, ezek gyakran rövidebbek és kevésbé bőkezűek, mint az északi vagy közép- és kelet-európai országokban. A részmunkaidős foglalkoztatás nem minden esetben választott lehetőség, gyakran inkább a munkaerőpiaci kiszolgáltatottságot tükrözi. A jogi védelem formálisan jelen van ugyan (pl. elbocsátás elleni védelem, a rugalmas munkaidő iránti kérelmezés joga), de az intézményi kapacitás és végrehajtás sokszor még kívánivalót hagy maga után. Az ECEC-rendszerek fejlesztése prioritásként jelenik meg, de a férőhelyhiány és a regionális egyenlőtlenségek még mindig kihívást jelentenek ezeknek a nemzeteknek. A munka és a magánélet összehangolása részben kollektív szerződéseken keresztül valósul meg, melyek sok esetben a törvényi előírásokon túlmutató, kiegészítő jogosultságokat biztosítanak a szülők számára.

Északi modell (Finnország és Hollandia): E csoportban jellemző cél a nemek közötti egyenlőség előmozdítása a szülői szabadság egyenlő megosztásának ösztönzésén keresztül is (ilyen például Finnországban a 320 napos, a két szülő számára egyenlő arányban elérhető szabadság). A rugalmas munkavégzési formák – mint a részmunkaidő, a távmunkavégzés vagy a rugalmas munkaidő-beosztás – mindkét országban széles körben hozzáférhetők, és jogilag támogatottak. A részmunkaidős foglalkoztatás jellemzően átmeneti jellegű, és nem jelent hátrányt a munkavállalók számára, különösen, ha kisgyermekes szülőkről van szó. A munkajogi védelem erős, különös tekintettel a gyermekvállalás utáni visszatérés idejére, illetve az elbocsátás elleni védelemre. Az ECEC területe mindkét országban fejlett, jól finanszírozott, és állami, valamint magán-szolgáltatók által egyaránt biztosított. A munka és a magánélet közötti egyensúly biztosítása nem csupán szakpolitikai cél, hanem társadalmi norma is, amelyhez adókedvezmények, támogatott háztartási szolgáltatások, valamint kollektív szerződések-ből fakadó kedvezmények is hozzájárulnak.

Írország nem illeszkedik szorosan egyik fenti országcsoportba sem, mivel sajátos hibrid modell jellemzi, amelyben a történetileg konzervatív családpolitikai hagyományok és a közelmúltbeli jogalkotási reformok együtt vannak jelen. A munkaerőpiacra való visszatérésre vonatkozó szabályozás fokozatosan modernizálódik: a közelmúltban elfogadott törvénymódosítás megerősítette a rugalmas munkavégzéshez való jogot, és bevezette a távmunkára vonatkozó szabályozási keretet is. A részmunkaidő lehetősége formálisan elérhető, de kevésbé strukturált, mint az északi országokban. Annak ellenére, hogy az ECEC területén jelentős előrelépés történt, a hozzáférés és a megfizethetőség még mindig kihívásokkal teli. A kisgyermekes szülők munkajogi védelme folyamatosan bővül, de az állami szerepvállalás és a kollektív megállapodások kevésbé kiterjedtek, mint az északi vagy déli országcsoportok esetében.

A fentebb ismertetett modellek kapcsán nem célszerű értékítéletet mondani. Mindegyik modell sajátos történelmi, politikai és jogi kontextusban gyökerezik, amely tükrözi az adott régió sajátosságait. Ennek megfelelően mindegyik modell rendelkezik saját erősségeivel és gyengeségeivel.

A Promoting Labour Market Participation of Parents with Young Children Across the EU című kiadvány

célja, hogy áttekintést adjon az EU-tagállamok legjobb gyakorlatairól, és hozzájáruljon a magyarországi családpolitikai intézkedések nemzetközi tekintésben való bemutatásához. A szerzők alapos elemzései és a gyakorlati példák révén a kötet értékes forrás mindazon szakemberek, döntéshozók és laikusok számára, akik a kisgyermekes szülők munkaerőpiaci részvételének elősegítését célzó politikák iránt érdeklődnek. Mivel a kötet angol nyelven íródott, tartalma a szélesebb közönség számára is hozzáférhetővé vált, elősegítve a nemzetközi párbeszédet és a jó gyakorlatok szélesebb körű megosztását.

A könyv több szempontból is újszerű: az összeurópai kitekintés mellett mélyebbre ható, országgonkénti részletezésre is vállalkozik, nem csupán összegző jelleggel, hanem egyedi elemzésekkel. Külön értéke, hogy nem csupán leírja a meglévő

helyzetet, hanem javaslatokat is megfogalmaz a jó gyakorlatok adaptálására. Míg sok kiadvány nem fogalmaz meg többet, mint általános megállapításokat, ez a kötet konkrét nemzeti példákat, programokat, jogi változásokat is bemutat. Erőssége, hogy a hazai és nemzetközi irodalmat egyaránt széles körben felhasználja, így a kötet hozzájárul a demográfiai fenntarthatóság és gazdasági növekedés szempontjából is fontos társadalmi problémák kezeléséhez. A kötet minőségét az növelhetné, ha sikerülne lefedni az összes uniós tagállamot, és ezáltal teljes európai uniós körképet mutathatna be. A kötetben bemutatott országok számának bővítése, illetve a róluk szóló információk kiegészítése például speciális családformákkal (pl: fogyatékos-sággal élők, egyszülős, mozaik- és ikres családok) hasznos lehet a jövőbeli szakpolitikai és tudományos szféra számára egyaránt.